

Bekanta mårhundar hälsar på varandra genom att gnida nosarna mot varandra. Detta beteende anses evolutionsmässigt sett vara ett förstadium till kyssande.

De fullvuxna mårhundarna lever i par. Parförhållandet är långvarigt – sannolikt livslångt. Djuren söker sig troligen en ny partner bara om den förra dött. Unga mårhundar bildar eventuellt par redan på hösten före den första förökningsperioden. Paret rör sig inom samma område i sökandet efter mat, nära varandra. Uppenbarligen håller de också regelbundet kontakt med varandra. Också då de vilar håller de nära kontakt. Utanför förökningsperioden vilar paret tillsammans under 95 procent av vilotiden och övervintrar vanligtvis också i samma lya.

FINNSJUBBENS UPPFÖDNINGSFÖRHÅLLANDEN OCH VÄLFÄRD

del 2: SOCIALT BETEENDE

Text Tarja Koistinen och Hanna Huuki, Östra Finlands universitet

Avsikten med artikelserien om finnsjubbens välmående är att utreda vilken vetenskaplig forskning kring finnsjubbens uppfödningförhållanden och välfärd som gjorts under den tid finnsjubbar farmats. Också den vilda mårhundens levnadsvanor berörs för att vi bättre skall förstå finnsjubbens beteende på pälsfarmer. I denna andra artikel behandlas finnsjubbens sociala beteende. Artikeln bygger till största delen på Hanna Huukis nyligen färdigställda studie för kandidatexamen i naturvetenskaperna vid Östra Finlands universitet.

Finnsjubbarna är mycket sociala. De unga individerna trivs nära varandra.

Mårhundsparens levnadsområden överlappar varandra eller är nära nog de samma. De håller sig egentligen inte med något eget revir och försvarar inte aktivt sitt levnadsområde. Mårhundarna tillåter också att främmande artfränder vistas på deras område men undviker dock onödiga möten. Även om finnsjubbarna oftast med framgång parar sig med flera olika individer upprätthåller också de parförhållanden om de ges möjlighet till det. I några försök av mindre format har man konstaterat att parförhållandena är bestående och fasta. Under de första tiderna på 1970-talet uppföddes finnsjubbarna också parvis.

• • • • •

Hanen som barnmorska

Hanen spelar en viktig roll i skötseln av mårhundsvälparna och insatserna börjar i tidigt skede. I en undersökning följde man med två mårhundspår under valpningen och märkte då att hanen sköter om honan under förlossningen och fungerar som barnmorska för valparna. Hanen putsar och värmer de valpar som redan fötts medan honan ännu fortsätter att föda.

Att hanen deltar så här aktivt vid valpningen är rätt sällsynt hos däggdjur. Liknande beteenden har dock observerats bl.a. hos skogshunden, vissa gnagare och hos en del primater.

Finnsjubbens valpning har inte dokumenterats, så det finns inga uppgifter om ifall en hane uppfödd på farm skulle delta i valpningen på samma sätt.

Hanen är hemmapappa

Mårhundsvälparna lämnas aldrig ensamma under de två första veckorna. Båda föräldrarna eller åtminstone den ena håller sig i lyan hela tiden. Efter det övergår ansvaret att sköta om valparna huvudsakligen till hanen. Honan rör sig mera utanför lyan och söker föda för att kunna upprätthålla mjölkproduktionen. Eftersom det tar tid för mårhundsen att hitta de små näringspartiklar den lever på maximeras vikten av hanens insats att värma och skydda valparna i lyan medan honan är borta.

Mårhundshanen och valparna börjar röra sig utanför lyan då valparna är ca 5–6 veckor gamla. Så småningom minskar också hanens insatser för skötseln av dem. På hösten i ungefär fem månaders ålder lämnar valparna födelsetrakten.

Också finnsjubbsparen sköter tillsammans valparna om de har möjlighet till det. Inga exakta mätningar av hur skötseln fördelas har gjorts, men i försök i mindre skala har hanens agerande varit ungefär det samma som hos mårhundshanen i naturen. Man bör dock beakta att praktiken utvisat att honan förmår sköta valparna på egen hand i en farm, uppenbarligen av den orsaken att det regelbundet

finns tillräckligt med mat att tillgå och alla energireserver därför kan riktas till mjölkproduktion och skötseln av valparna i stället för att gå åt till sökande efter föda. Dessutom utgör rovdjuren ingen fara. Det skulle ändå vara intressant att reda ut om finnsjubbens valpresultat kunde höjas om avelsdjuret uppföddes i par och hanen hade möjlighet att delta i skötseln av valparna t.ex. genom att värma dem.

Valparnas avvänjningsålder

Vid vilken ålder valparna avvänjs måste anpassas till en för både honan och valparna lämplig tidpunkt. Då valparna blir äldre börjar honan (eller i mårhundens fall båda föräldrarna) ”spara” på sig själva, eftersom valparna redan klarar sig annars också. Det lönar sig inte för honan att då odsla krafter på att sköta dem. Valparna försöker å andra sidan dra största möjliga nytta av honan. Det uppstår en intressekonflikt mellan honan och valparna. Denna konflikt måste lösas på bästa möjliga sätt och den tidpunkt för avvänjningen som gagnar alla bäst hittas.

I en gammal undersökning utredes den optimala avvänjningsåldern för finnsjubbsvälpar. Beteendet mättes inte exakt, men observationerna gav vid handen att om fem veckor gamla valpar avvänjdes från modern blev valparna stressade och passiva. Också honan var nervös och orolig. Hon gnydde och betedde sig stereotyp. Både honans och valparnas viktökning efter avvänjningen var svag. Forskarna drog slutsatsen att finnsjubbsvälpar åtminstone inte bör avvänjas innan de är 6–7 veckor gamla.

Det har också förekommit förslag om att avvänjningen kunde skjutas upp tills valparna är fyra månader gamla eller t.o.m. mer, eftersom undersökningar kring familjeuppfödning gett vid handen att honan och valparna klarar sig bra tillsammans och familjeuppfödning inte heller visat sig försämra finnsjubbar barnas välfärd åtminstone i någon högre grad. Man måste dock akta sig för att dra förhastade slutsatser, eftersom undersökningarna varit mycket begränsade och inte beaktat alla delområden av välfärden.

Gruppuppfödning av finnsjubbar

Gruppuppfödning ses som ett beaktansvärt sätt att berika unga finnsjubbar uppfödningssmiljö. Inte heller denna fråga har utretts i några mer omfattande undersökningar. I de mindre undersökningar som gjorts har bara en begränsad mängd variabler mätts. Allmänt taget har inga konsekventa, klara skillnader i unga finnsjubbar välfärd konstaterats vid jämförelser mellan par- och gruppuppfödning. En undersökning utvisade dock att det förekom mindre stereotypier hos unga finnsjubbar i gruppuppfödning än i uppfödning parvis. Finnsjubbar som uppföds i grupp strävar efter att synkronisera sitt beteende. Detta betyder att de gör saker och ting samtidigt, t.ex. vilar eller rör på sig samtidigt.

Det förekommer mycket litet aggressivt beteende vid gruppuppfödning. Undersökningar om gruppuppfödning samt mårhundens beteende i naturen och i djurparker har dock gett vissa antydningar om att vuxna honor och uppväxande honor inte trivs i varandras sällskap. Detta antagande stöds också av den monogama förökningsstrategin. Hur olika grupsammansättningar påverkar finnsjubbar barnas välfärd har dock inte undersökts, varför man inte heller kan dra några slutsatser ifråga om detta.

I gruppuppfödning försöken har typiska observationer varit nött päls eller svagare skinnkvalitet jämfört med finnsjubbar som uppfötts parvis. Detta är dock troligen en följd av att den fysiska uppfödningssmiljön är mer invecklad i gruppuppfödning, de ”normala” burarna har förenats genom öppningar i mellanväggen för att den tillgängliga burytan skall bli tillräckligt stor för alla djuren. Pälsen nöts antagligen då djuren går in och ut mellan burarna och har knappast något att göra med själva gruppuppfödningen.

Sociala åtbörder

Mårhundar som känner varandra hälsar genom att gnida nosarna mot varandra. Detta har också observerats bland finnsjubbar. Hälsningsritualen

är mycket intensiv, speciellt mellan par inför förökningsperioden, och kan pågå i upp till 10 minuter. Den mörka masken kring nosen fungerar uppenbarligen bl.a. som markör för hälsningsbeteendet. Evolutionsmässigt sett anses detta beteende vara ett förstadium till kyssande som frigör ämnen i hjärnan som framkallar välbehag. Samtidigt får djuren ”kemiska signaler” om sin partner.

Hos mårhundarna förekommer det också att djuren putsar och slickar varandra. Ibland är det bara det ena djuret som slickar, andra gånger sker det ömsesidigt. I allmänhet putsar djuren kamratens nacke eller rygg eller slickar varandras öron. Också detta beteende förekommer allra mest då brunsten närmar sig och kan pågå i flera minuter. Inga exakta uppföljningar av putsningsbeteendet har gjorts eller rapporterats för finnsjubbens del, men omnämmanden med hänvisningar till beteendet finns.

En aggressiv mårhund spetsar öronen och lyfter upp huvudet. Den rätar på benen och skjuter rygg för att se så stor ut som möjligt. En mårhund som underkastar sig stryker däremot öronen bakåt och lägger sig kanske ner på marken.

Mårhundarna är rätt tysta djur, men rapporter finns om ljudsignaler. Aggressiva sammandrabbningar inleds med morrande och fräsande. Beskrivningar finns också av varningssignaler i form av kuttrande morningar. Kontaktsökningsropet låter som ”nooiiik”. Hanen kallar på valparna med detta ljud. De små valparna kan gny och gnälla, och föräldrarna kan avge lugnande tjut som börjar med ett yl, då de sköter valparna. Vilka ljud finnsjubbarna använder sig av har inte närmare analyserats.

Finnsjubbarna strävar efter att anlägga latrin. Här har finnsjubbarna i gruppuppfödning anlagt två latriner, en på vart bräde som bär upp burgolvet.

Latrin

Märkning med lukt spelar en viktig roll i kommunikationen mårhundarna emellan. Djuren identifierar andra individer via avföringens lukt. De anlägger gemensamma platser, latriner, där de utför sina behov. Alla familjemedlemmar tömmer alltid tarmen och urinerar också ibland på den gemensamma latrinen och dessutom gärna samtidigt. Innan mårhundarna utför sina behov snusar de först på latrinen, ibland nosar de på den också annars. Man har hävdad att latrinen ökar samhörighetskänslan individerna emellan och minskar aggressiviteten inom gruppen.

Det kan finnas flera latriner, vars användning t.ex. kan bero på vilken årstid det är. Latrinerna är belägna nära matplatserna och på ställen där djurens stigar korsas. De fungerar också i viss mån som utmärkning av reviret. Samma latrin kan vara i användning i årtal.

Också finnsjubbarna försöker anlägga latriner. Vilket fast underlag som helst i buren duger eller t.ex. brädet som stöder bottengallret. Ofta finns det bara en större avföringshög också under en stor bur där finnsjubbar uppföds i grupp. Detta visar att finnsjubben vill ha en latrin.

I stora inhägnader med jordbotten anlägger finnsjubbarna i allmänhet latrinen nära stängslet och så långt borta från lyan som möjligt. Man har på försök flyttat latrinens plats i inhägnader och då märkt att finnsjubbarna fortsätter att utföra sina behov på latrinhögen trots att den flyttats. I ett annat försök, där tillträdet till latrinen hindrades, minskade avföringsgångerna avsevärt, och det verkade vara svårt att anlägga en ny latrin.

Inga undersökningar har hittills gjorts kring vilken betydelse anläggandet och upprätthållandet av latrin har för finnsjubbens välfärd. Man kan dock anta att det har betydelse via det sociala beteendet, speciellt i större grupper.

Man kunde kanske dra nytta av finnsjubbens iver att anlägga latrin då det gäller utvecklande av automatisk utgödsling. Burarna kunde planeras så att finnsjubbarna alltid utför sina behov på en bestämd plats som påminner om en latrin, och på så sätt göra det lätt att ordna med automatisk utgödsling. Hur en sådan bur kunde se ut kräver bara ett visst undersöknings- och utvecklingsarbete. □

